

Oh oh, Rotterdam mooie stad achter de havens. Een case study.

Bob van Limburg, NHL Hogeschool Eerstegraads Docentenopleiding Algemene Economie. Email: bobvanlimburg@gmail.com

In dit paper wordt de problematiek van Rotterdam expliciet beschreven. Het betreft een verslag van een onderzoek waarin getracht wordt de oorzaken van de in een vorige hoofdstuk beschreven hoge VSV in Rotterdam te analyseren. Hierbij zal worden gebruik gemaakt van een analyseschema. Allereerst zal de onderzoeksopzet worden besproken; daarna worden de risicofactoren systematisch doorlopen. Vervolgens wordt het probleem nader uitgediept en volgt een conclusie.

Onderzoeksopzet.

Het soort onderzoek is deels beschrijvend en een mengvorm van explorerend en verklarend. Doel is het achterhalen van de redenen van de schooluitval (VSV) van jongeren tot 23 jaar in deze stad, teneinde in ook gerichte aanbevelingen te doen. Het betreft een case study; bij een case study wordt een geval (case) intensief bestudeerd. Doelstelling is niet generaliseren naar een populatie (.. alle Nederlandse steden..) maar vooral leren en begrijpen hoe ‘het ‘ werkt en wat het probleem is in deze specifieke case. Case studies zijn vaak kwalitatief van aard, maar kunnen ook gebruik maken van kwantitatieve gegevens. Een andere motivatie voor de keuze van Rotterdam is dat de stad Jongerenhoofdstad 2009 is.

Waar hebben we het over? We hebben het over een van de grootste havens ter wereld en om de achtergrond van die *mooie stad achter de havens* te plaatsen zijn flink wat demografische cijfers nodig. Deze zijn allemaal afkomstig van het CBS (statline), soms van het SCP. Het zijn dus secundaire gegevens die gebruikt worden. Deze hebben vaak nogal wat nadelen, te weten:

- ze kunnen gedateerd zijn
- ze zijn verzameld voor een andere doelstelling dan de onze
- ze kunnen daardoor niet helemaal ‘passend’ zijn
- er kunnen problemen of fouten ontstaan zijn bij de verzameling ervan

Echter, de cijfers die gebruikt worden zijn bijna allemaal afkomstig van het CBS (vooral Statline) en het SCP. Beide instituten zijn gereomedeerde onderzoeksinstituten die zich geen

fouten kunnen veroorloven en zich bezighouden met continue onderzoek om allerlei trends te kunnen traceren en te volgen; de cijfers zijn daarom up to date en zeer betrouwbaar. Het is ondoenlijk maar ook onnodig om primaire gegevens te verzamelen omdat deze betrouwbare bronnen er zijn. Deze bronnen zijn objectief en volstaan meestal in ons geval. We hebben geen extra gegevens nodig over subjectieve gegevens die meningen bevatten, dus is een steekproef ook onnodig. Dus kunnen we vaak met deze secundaire bronnen volstaan. Hoewel we toch soms niet helemaal (of helemaal niet) antwoord kunnen geven, omdat de cijfers toch niet niet helemaal passen.

Het betreft hier vooral een demografisch onderzoek; leidraad bij het demografisch onderzoek dient te zijn het schema dat eerder 2 is samengesteld; het bevat de factoren of variabelen die van belang zijn bij de bepaling of VSV in een bepaalde situatie kan optreden: de risicofactoren.

Onze vraag is: kunnen we een profiel opstellen van de VSV-er in Rotterdam die mogelijk een verklaring geeft van de hierboven geconstateerde hoge VSV? Anders gezegd: kunnen we deze factoren gebruiken als een (verbaal) model om de Rotterdamse situatie mee te analyseren en mogelijk te verklaren dat in Rotterdam VSV een groter probleem is. Allereerst zal worden getracht een uitspraak te doen over de mate waarin bovengenoemde variabelen een rol spelen in de Rotterdamse situatie.

Factor
Geslacht
Herkomst: inkomen uit betaald werk of uitkering
Herkomst: een of twee oudergezin
Herkomst: etniciteit
Herkomst: opleidingsniveau ouders
Herkomst: geen, een of tweeverdiener
aanvangsniveau onderwijs
urbanisatiegraad
wijk: achterstandswijk?
Concentratie: 'witte' of 'zwarte' school.
Schoolgrootte

Tabel 1. Risicofactoren bij VSV.

Bekend is hoe zwaar deze factoren meetellen bij het mogelijk optreden van VSV. Nu dien te worden bepaald of deze factoren meer dan gemiddeld (tov het landelijk gemiddelde) optreden in Rotterdam. Bewust is ervan afgezien om met een schaal van 1 tot en met 5 te werken; natuurlijk, dat levert een zekere cijfermatige score op, maar vaak is niet geheel duidelijk wat deze dan betekent. Volstaan wordt dus met een eenvoudiger systeem met plusjes en minnetjes. Het bereik van de score per variabele loopt van vier minnetjes (extreem ondervertegenwoordigd) tot vier plusjes (extreem oververtegenwoordigd) De middenpositie is een nul (0).

De cijfers spreken.

Rotterdam is qua inwoneraantal de tweede stad van Nederland. Er wonen 590.000 ¹personen op 304,24 vierkante kilometer. Daarvan is 96 km water, dus houden we over 208 vierkante kilometer voor bewoning. Een dichtheid van 2837 personen per vierkante kilometer. Gemiddeld is dit voor heel Nederland ongeveer 395 per vierkante kilometer, dus is Rotterdam hoog dichtbevolkt. In Rotterdam is het percentage VSV bijna 7%². We analyseren nu systematisch de risicofactoren factor voor factor en vergelijken de uitkomst met de Nederlandse situatie.

Geslacht. ³

Van de 590.000 inwoners waren er in 2006 ruim 300.000 vrouw, dus ongeveer 50,8%. Dit is een lichte oververtegenwoordiging tov Nederland (Nederland: 16,3 miljoen inwoners waarvan 8,2 miljoen vrouwen, dus 50,3%) maar niet een om te verwachten dat de geconstateerde hogere uitval in Rotterdam verklaard kan worden door de variabele geslacht; er zijn niet significant meer mannen of vrouwen in Rotterdam, dus de variabele krijgt de waarde nul (0).

Herkomst: Inkomen uit betaald werk of uitkering.

---

¹ CBS, Statline.

² CBS, Statline.

³ CBS Statline

Van alle vier grote steden is de arbeidsparticipatie in Rotterdam het laagste met 57%⁴. In heel Nederland is dat 74% en dat is hoger dan het EU gemiddelde (ongeveer 64%). Relatief genomen hebben aanzienlijk meer mensen in Rotterdam een uitkering. Opvallend is ook dat mensen met lage inkomens de neiging hebben naar de stad te komen en hoge inkomens deze weer verlaten, zodat er een concentratie ontstaat van lage inkomens; zie onderstaande tabel⁵

Inkomen	Situatie 2007	Immigratie in Rotterdam	Emigratie uit Rotterdam
Laag	54 %	60 %	49%
Midden	33 %	29 %	34 %
Hoog	13 %	11 %	16 %

Tabel.2. Inzet/ uitzet tabel van Rotterdamse inkomensgroepen.

Rotterdam is de stad met de meeste uitkeringsgerechtigden (7,5%) en dit wordt vooral verklaard door het hoge aantal mensen met een bijstandsuitkering; 1,8 % van de mensen in Rotterdam heeft een WW uitkering. Er is een behoorlijke oververtegenwoordiging Deze factor krijgt dus een drietal plusjes: +++.

Herkomst: een of tweoudergezin.

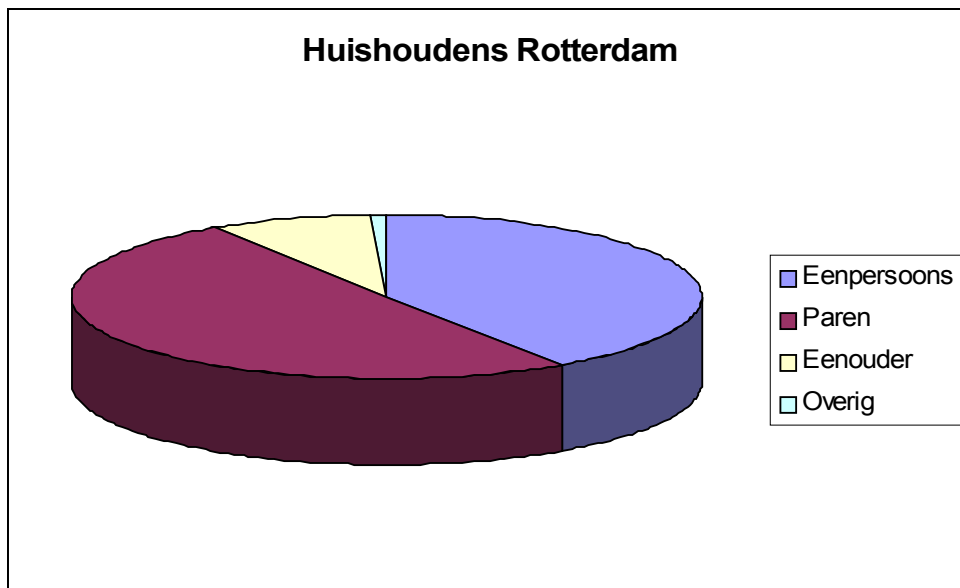
In Rotterdam is er een oververtegenwoordiging van eenoudergezinnen maar ook bevindt zich een relatief groot deel van de jongeren in de doelgroep tot 23 jaar in instellingen.

Onderstaande grafiek toont dat een derde van de huishoudens eenpersoonshuishoudens is en een redelijk deel eenouder gezinnen.

---

⁴ CBS Statline

⁵ CBS Statline

Figuur 1. Samenstelling huishoudens Rotterdam.⁶

Herkomst: etniciteit.⁷

In Nederland zijn er op dit moment ongeveer 6,4 miljoen huishoudens. Deze zijn te verdelen in autochtonen en allochtonen; deze laatste groep beslaat 580000 westers allochtone gezinnen en 466000 niet westers allochtone gezinnen. Onderstaande tabel toont de gegevens.

	Totaal	Autochtoon WA	NWA	
NL	6400	5400	580	466
G4	894	582	107	204
Rotterdam	253	164	25	64
Amsterdam	330	204	46	80
DH	200	129	25	45
Overig	4723	4321	377	73

Tabel.3. Opbouw populatie allochtonen.

Indien we deze gegevens bewerken tot percentages, dan zien we dat de groep niet westerse allochtonen zich concentreert in de grote steden, waaronder Rotterdam.

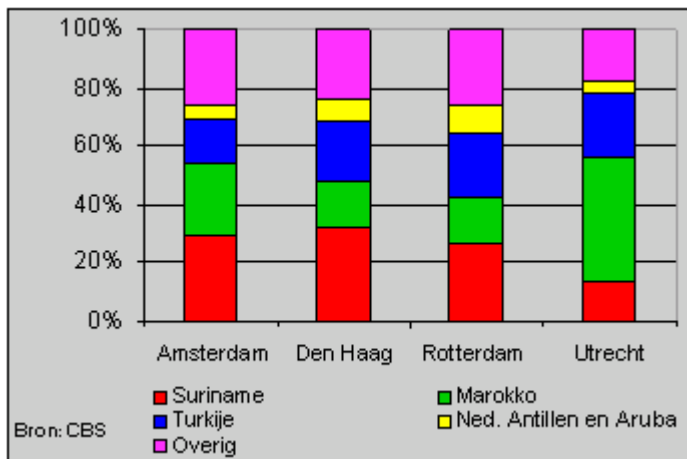
	Totaal	Autochtoon WA	NWA	
G4	14,0%	10,8%	18,4%	43,8%
Rotterdam	4,0%	3,0%	4,3%	13,7%
Amsterdam	5,2%	3,8%	7,9%	17,2%
DH	3,1%	2,4%	4,3%	9,7%
Overig	73,8%	80,0%	65,0%	15,7%

⁶ CBS Statline.

⁷ CBS Statline

Tabel.4. Opbouw populatie allochtonen – 2.

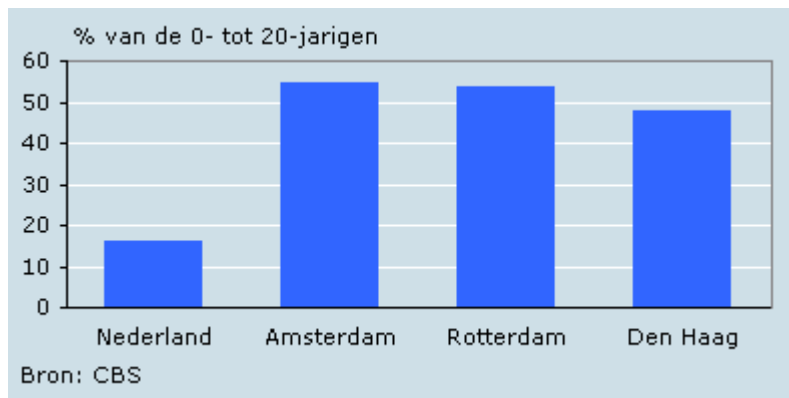
In Nederland wonen ongeveer 16,4 miljoen mensen; 3,2 miljoen daarvan zijn allochtonen waarvan ruim de helft (1,8 miljoen) een niet westerse achtergrond heeft. Deze groep groeit relatief snel; groeide de bevolking van Nederland de afgelopen vijf jaar met ongeveer 3%, het aantal niet westerse allochtonen nam toe met bijna 25%. Naar verhouding vinden we weinig niet westerse allochtonen buiten de grote steden. In de vier grote steden behoort een op de drie inwoners tot deze groep. In de vier grote steden betreft het vooral Surinamers, Turken, Marokkanen en Antillianen/ Arubanen (zie onderstaande figuur). De nieuwe migranten (asielzoekers) zijn gelijkmatiger over het land verspreid.

Figuur.2. Opbouw NWA in de grote steden.⁸

Intussen is ruim de helft van de jongeren van niet westers allochtone afkomst in de grote steden. Zie onderstaande figuur, ontleend aan het CBS.

⁸ CBS.

Figuur.3. Aandeel NWA jongeren in totale jongerenpopulatie in de grote steden.⁹

Herkomst: opleidingsniveau ouders

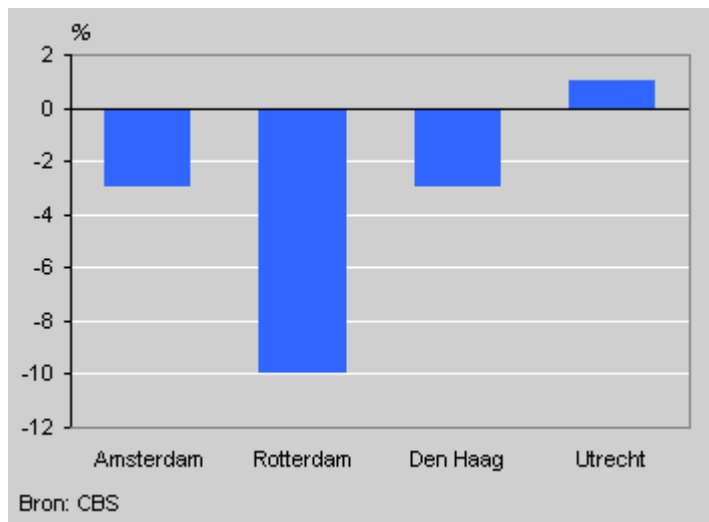
In Rotterdam ligt het gemiddeld opleidingsniveau wat lager dan het landelijk gemiddelde (bron: SCP) Dat betekent dat deze risicofactor zeker een rol speelt en twee plusjes (++) krijgt in de beoordeling. In Rotterdam heeft bijna twee op de drie mbo leerlingen een niet wetsers allochtone achtergrond.

Herkomst: geen, een of tweeverdiener

In Rotterdam zijn relatief veel mensen afhankelijk van een uitkering; dit hebben we reeds eerder geconstateerd. Er is zelfs een oververtegenwoordiging van bijstandsgerechtigden in de stad. Onderstaande figuur ontleend aan het CBS, toont dat het gemiddeld gezinsinkomen in Rotterdam van de vier grote steden de grootste afwijking vertoont tov het landelijk gemiddelde. Vanwege deze grote afwijking drie plusjes: +++. ¹⁰

⁹ CBS Statline

¹⁰ CBS Statline.

Figuur.4. Afwijking gemiddeld gezinbsinkomen tov het gemiddelde in de vier grote steden.

Aanvangsniveau onderwijs

Het SCP windt hier geen doekjes om; ik citeer ¹¹:

Het percentage deelnemers dat een opleiding volgt op de twee laagste niveaus is nog het grootst in Rotterdam, en in samenhang daarmee is ook het percentage drempelloos ingestroomde deelnemers in die stad nog wat hoger dan in de andere grote steden. Van de Rotterdamse deelnemers volgen 43% een opleiding op niveau 1 of 2 en heeft 34% geen voortgezetonderwijsdiploma gehaald. De landelijke totaalcijfers zijn respectievelijk 28% (niveau 1 of 2) en 18% (geen diploma).

Dit is een erg belangrijke en zeer opvallende factor; in Rotterdam wordt relatief vaak toegang verleend tot het MBO aan leerlingen zonder een (vmbo) vooropleiding. Men laat leerlingen zonder vmbo diploma binnen (met de beste bedoelingen) in de toch al riskante laagste MBO niveaus, met voorspelbaar resultaat. Omdat dit zeer opvallend en erg belangrijk is krijgt deze factor vier plusjes (++++).

Urbanisatiegraad

¹¹ SCP, Gestruikeld voor de start, pag 136.

Vanzelfsprekend is de urbanisatiegraad in een stad als Rotterdam hoog te noemen. Daarom drie plusjes (+++).

Achterstandswijk

Een achterstandswijk is een wijk waarin zich een concentratie van problemen voordoet: werkloosheid, lage inkomens, criminaliteit, prostitutie, verslaving, kindersterfte en hoge sterftecijfers tengevolge van een ongezonde levenswijze. Er bestaat een lijst met ‘probleemwijken’ waarvan de eerste 20 hieronder worden getoond. Van deze 20 bevinden zich er 8 in Rotterdam. Deze vallen natuurlijk ook samen met de Vogelaarwijken van de onlangs afgetreden ‘prachtwijken’ van Minister Vogelaar.¹²

1 - Kolenkitbuurt, Amsterdam

2 - Pendrecht, Rotterdam

3 - Oude Noorden, Rotterdam

4 - Bloemhof, Rotterdam

5 - Ondiep, Utrecht

6 - Rivierenwijk, Deventer

7 - Spangen, Rotterdam

8 - Oude Westen, Rotterdam

9 - Heechterp/Schieringen, Leeuwarden

10 - Noord-Oost, Maastricht

11 - Tussendijken, Rotterdam

12 - Hatert, Nijmegen

13 - Hillesluis, Rotterdam

¹² Ministerie van VROM, 2007.

14 - Woensel West, Eindhoven

15 - Overtoomse Veld, Amsterdam

16 - Kanaleneiland, Utrecht

17 - Schilderswijk, Den Haag

18 - Poelenburg, Zaanstad

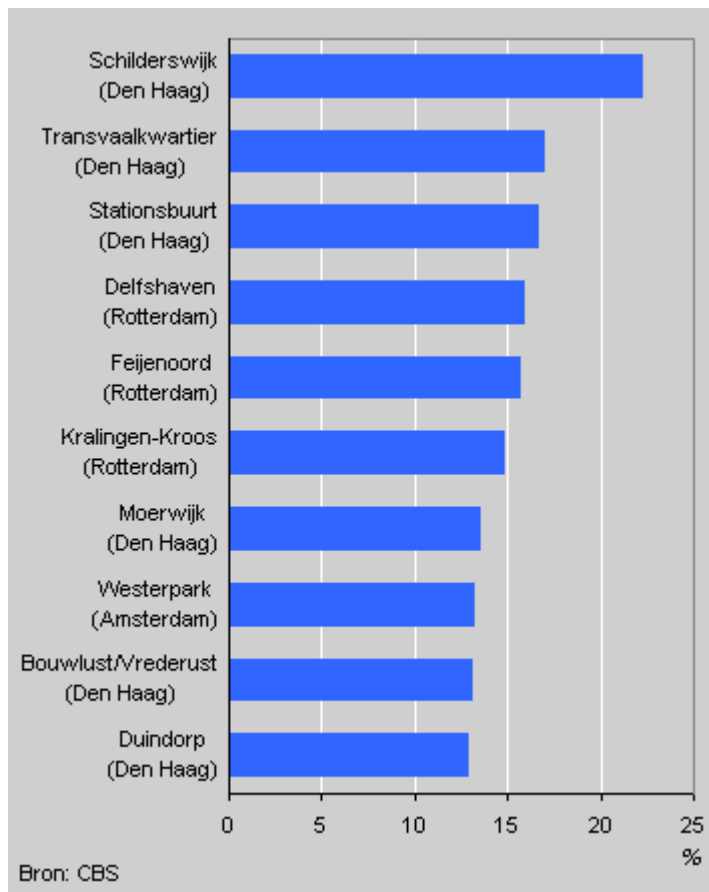
19 - Tarwewijk, Rotterdam

20 - Morgenstond, Den Haag

Daarnaast is het zo, dat mensen zo snel mogelijk uit deze wijken willen vertrekken, zodra hun situatie dat toelaat. Er ontstaat een concentratie van lage inkomens en problemen in deze wijken. Als we daarna constateren dat er een relatie bestaat tussen het wonen in probleemwijken en langdurig lage inkomens (definitie: *Tot de langdurige lage inkomens behoren huishoudens die minstens vier jaar achtereenvolgend van een laag inkomen moesten rondkomen*),¹³ dan is de cirkel rond. Zie onderstaande figuur.

---

¹³ CBS statline

Figuur.5. Percentages langdurig lage inkomens in probleemwijken.

Drie plusjes: +++

Concentratie

Met concentratie bedoelen we dat minstens twee derde van ‘zwarte’ of ‘witte’ komaf moet zijn¹⁴. Er bestaat een verband tussen de concentratie (wit of zwart) op diverse scholen; het uitvalrisico is 1,5 keer groter op een ‘zwarte’ school¹⁵. Reeds eerder constateerden we dat van de drie Rotterdamse jongeren er twee van niet westers allochtone komaf zijn. Dit moet gevolgen hebben voor de samenstelling van de populatie op de scholen. Betrouwbare cijfers waren verder niet te vinden, maar het lijkt logisch dat dat zo is.

Schoolgrootte.

¹⁴ CBS Statline.

¹⁵ SCP, gestruikelde voor de start.

Opvallend is dat in Rotterdam de gemiddelde schoolgrootte (in het voortgezet onderwijs) meevalt en dat deze een dalende trend laat zien, behalve in Almere.

Stad/Jaar	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Utrecht	696	677	678	763	809	810	798	780	827	805
Amsterdam	866	877	904	1.084	1.105	1.079	1.040	999	993	985
Den Haag	799	813	881	1.049	1.128	1.142	1.127	1.139	1.156	1.129
Rotterdam	841	891	1.040	1.175	1.216	1.237	1.205	1.375	1.314	1.179
Almere				2.017	2.151	2.241	1.673	1.726	1.757	1.765
Nederland	972	1.037	1.114	1.296	1.336	1.372	1.384	1.397	1.406	1.394

Tabel.4. Gemiddeld aantal leerlingen per school in het voorgezet onderwijs in de G4 en Nederland. ¹⁶.

Indien we deze cijfers omwerken in indexcijfers, dan wordt het beeld wat duidelijker:

Stad/Jaar	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Utrecht	100	97,3	97,4	109,6	116,2	116,4	114,7	112,1	118,8	115,7
Amsterdam	100	101,3	104,4	125,2	127,6	124,6	120,1	115,4	114,7	113,7
Den Haag	100	101,8	110,3	131,3	141,2	142,9	141,1	142,6	144,7	141,3
Rotterdam	100	105,9	123,7	139,7	144,6	147,1	143,3	163,5	156,2	140,2
Almere				100	106,6	111,1	82,9	85,6	87,1	87,5
Nederland	100	106,7	114,6	133,3	137,4	141,2	142,4	143,7	144,7	143,4

Tabel 5. Gemiddeld aantal leerlingen per school, indices.

Terwijl de landelijke schoolgrootte niet aan grote schommelingen onderhevig is, is sinds 2007 in Rotterdam een daling ingezet. In Amsterdam is er ook een dalende tendens (sinds 2005), terwijl in Den Haag en Utrecht het beeld sterk wisselend is. Deze factor krijgt, als enige, minnetjes, en wel twee, omdat er sprake lijkt van een constante daling sinds 2007: --.

Schooluitval op zijn Rotterdams: analyse.

In de vorige paragraaf zijn de risicofactoren ingeschat, in deze paragraaf wordt het probleem van VSV in Rotterdam geschetst, en om te laten zien of en waar het afwijkt van het algemene

---

¹⁶ SBO.

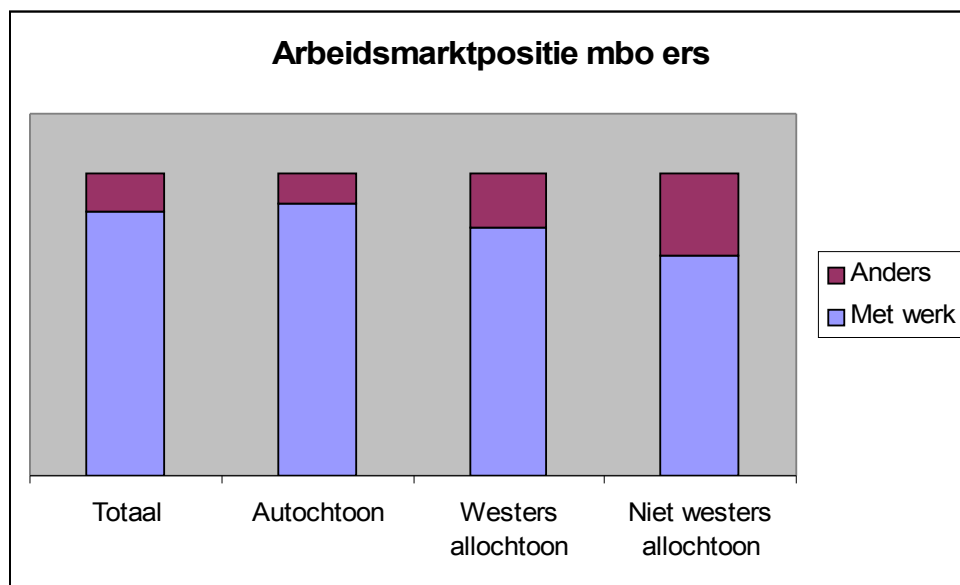
beeld van schoolverlaten in Nederland. Eerst wordt een inventarisatie gegeven van soorten schooluitval en de risicofactoren die uit eerder onderzoek voort zijn gekomen.

Risicofactoren van leerlingen, gezinnen en de leefomgeving hebben vaker betrekking op de reeds eerder genoemde klassificatie van uitvallers, namelijk de niet-kunners' en 'verhinderden' dan op 'opstappers'.

Het hebben van een diploma (beginkwalificatie) is een belangrijke conditie voor het verkrijgen van werk. Wanneer we ons concentreren op de mbo's, dan zegt het CBS hierover:

Van de bijna 58 duizend mbo'ers die het schooljaar 2004/'05 met een diploma afsloten en het onderwijs verlieten, had 87 procent eind september 2005 betaald werk. Geslaagden van de beroepsbegeleidende leerweg (bbl) hadden vaker werk en hogere inkomsten dan geslaagden van de voltijd beroepsopleidende leerweg (voltijd bol). Mbo'ers met een diploma op een hoger niveau hadden vaker werk en hogere inkomsten dan gediplomeerden op een lager niveau.¹⁷

Er bestaat dus een directe relatie tussen het hebben van een startkwalificatie en het hebben van betaald werk van mbo-ers met diploma. Onderstaande positie bevestigt dit beeld, maar toont ook dat er een relatie bestaat met etniciteit.

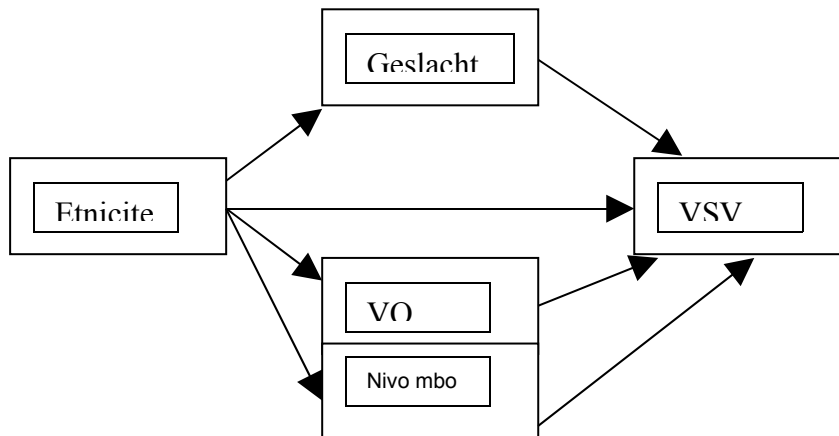
Figuur 5.. Arbeidsmarktpositie diverse etnische groepen. (CBS, bewerkte gegevens)

¹⁷ CBS Statline.

Voortijdig schoolverlaten is een probleem., en wordt verklaard door diverse factoren (variabelen). Toch ligt het probleem erg complex. Inderdaad, er bestaat een relatie tussen bv VSV en etniciteit, maar een stukje vooronderzoek, en het onderzoek uit de vorige paragraaf, heeft uitgewezen dat de oorzakelijkheid niet zo eenvoudig ligt. Er liggen ook verbanden tussen oorzakelijke variabelen;

- jongens uit etnische groepen vallen (nog) vaker uit dan autochtone jongens
- etnische groepen hebben een grotere neiging om gebruik te maken van een drempelloze instroom in het mbo. Dit laatste blijkt in Rotterdam een groot probleem te zijn, zoals gebleken is uit de vorige paragraaf..
- etnische groepen hebben ook een grotere neiging om in de laagste niveaus van het MBO te gaan studeren en daar zit de grootste kans op uitval
- ook westerse allochtonen hebben een grote kans op uitval.

Zodat etniciteit een ieder geval een indirecte invloed heeft en wellicht ook een directe, zie onderstaande figuur.

Figuur 6. Analyse schema etniciteit

Het probleem ligt dus niet zo eenduidig als het wel lijkt, en een grondige analyse is altijd nodig.

VSV is, dat is in het voorgaande al geconstateerd, geconcentreerd in bepaalde regio's en in de verstedelijkte gebieden. Onderstaande tabel (bron: CBS) toont dat beeld. Rotterdam, het object van deze case study, springt eruit.

Percentage voortijdig schoolverlaters 2006/'07* naar provincie en vier grote steden

	Aantal vsv	T.o.v. alle leerlingen < 23 jaar vo en mbo in 2006/07	
	Absoluut	%	Index
Nederland	50654	3,9	100
Provincie			
Groningen	1448	3,4	87
Friesland	1730	3,1	79
Drenthe	1241	3,1	79
Overijssel	2845	3,0	77
Flevoland	1626	4,5	115
Gelderland	5651	3,5	90
Utrecht	3670	4,0	103
Noord-Holland	8962	4,7	121
Zuid-Holland	12153	4,5	115
Zeeland	1051	3,4	87
Noord-Brabant	7201	3,7	95
Limburg	3065	3,6	92
Vier grote steden			
Amsterdam	2917	6,6	169
Rotterdam	3030	6,9	177
Den Haag	1850	5,9	151
Utrecht	938	6,0	154

Tabel 6. VSV naar provincie en de grote steden. ¹⁸

Om de cijfers in bovenstaande tabel beter te kunnen lezen is er gewerkt met indices; Nederland krijgt (natuurlijk) het indexcijfer 100, en zo is te zien dat in bepaalde regio's (utrecht, Noord en Zuid Holland) het VSV probleem bovengemiddeld scoort en dat de problemen in de vier grote steden erg groot zijn, waarbij Rotterdam er uitspringt met een index van 177. Dit, en het feit dat Rotterdam een speciale status heeft in 2009 (jongerenhoofdstad 2009) maakt dat in dit hoofdstuk een case study van de situatie in

¹⁸ CBS statline.

Rotterdam wordt uitgevoerd. Rond de 50% van de VSV-ers heeft een baan, blijkt uit de volgende tabel. Dat is niet veel, indien men deze cijfers vergelijkt met grafiek 1 waaruit duidelijk wordt dat het overgrote deel van de schoolverlaters met MBO een betaalde baan heeft. Ook hier problemen in Noord en Zuid Holland (waar Rotterdam onder valt), alsmede in Limburg en de Noordelijke provincies. Het probleem is duidelijk: VSV leidt tot werkloosheid, uitsluiting en andere ongewenste sociale gevolgen. Voorts is het kostbaar; elke VSV er kost de samenleving 1,8 miljoen Euro.¹⁹

	<i>Aantal VsV</i>		<i>Percentage met baan</i>	
	<i>absoluut</i>	<i>%</i>	Index	
-	-	-		
Nederland	53621		55,1	100
Provincie				
Groningen	1333		49,4	90
Friesland	1804		53,8	98
Drenthe	1177		56,2	102
Overijssel	3093		57,7	105
Flevoland	1586		52,6	95
Gelderland	5992		58,6	106
Utrecht	3809		57,3	104
Noord-Holland	9481		53,0	96
Zuid-Holland	12369		52,3	95
Zeeland	1277		59,8	109
Noord-Brabant	8097		59,3	108
Limburg	3603		51,5	93
-				

Tabel 7. Percentage voortijdig schoolverlaters met baan na schoolverlaten in 2005 naar provincie²⁰

Een belangrijke voorspeller voor VSV gedrag is spijbelen; een groot deel van de VSV-ers heeft in het verleden veelvuldig gespijbeld, dus dit moet ook goed worden aangepakt.

Overigens blijkt dat er bij spijbelen ook een tweedeling blijkt te bestaan: de lichte vorm van

¹⁹ CBS Statline.

²⁰ CBS Statline.

spijbelen gebeurt omdat de leerling probeert tussenuren te vermijden; de zware vorm van spijbelen concentreert zich in het vmbo en is vaak een voorbode van voortijdig schoolverlaten. Hartkamp²¹ laat aan de hand van Rotterdamse gegevens zien dat de kans op voortijdig schoolverlaten bij leerlingen met een 'verzuimgeschiedenis' twee keer zo groot is als die bij jongeren zonder zo'n geschiedenis. Zwaar spijbelen betekent regelmatig een paar dagen afwezig zijn, en heeft als motivatie dat men een hardgrondige hekel heeft aan school en aan leren. Overigens komt het aantal van ruim 53000 VSV-ers voor het grootste deel (35000) uit het MBO. Volgens het SCP werkt het toelaten van mensen tot het MBO zonder een vmbo diploma VSV in de hand, dat zagen we al eerder. Overigens studeert 94% van de bezitters van een vmbo diploma door na deze opleiding. De uitval in het MBO vindt vooral plaats in de lagere niveaus van het MBO. Gemiddeld vertrekt elk jaar ruim 9% van de MBO leerlingen in de leeftijd tot en met 22 jaar als VSV-er uit het MBO, maar er zijn grote verschillen tussen de verschillende MBO-niveaus. Op niveau 1 (de assistentenopleidingen) bedraagt het jaarlijkse uitvalpercentage 35% à 40%, op niveau 3 en 4 ligt het iets boven de 5%. De basisberoepsopleidingen (niveau 2) nemen een middenpositie in met een jaarlijks uitvalpercentage van rond de 15%. Zes op de tien voortijdig schoolverlaters uit het mbo zijn afkomstig uit de twee laagste niveaus. Groot probleem is de drempelloze doorstroom: leerlingen zonder vmbo diploma kunnen doorstromen naar de lagere niveaus van het MBO (niveau 1 en 2) en daar ligt juist het grootste probleem: aanvankelijk levert dit geen problemen op, maar naarmate de tijd vordert is de uitval van mensen in het MBO zonder vmbo diploma ruim 1,5 keer zo groot als van mensen met een vmbo diploma. Ook zijn er indicaties dat deze drempelloze doorstroming het niveau onder druk zet. Daarnaast lijken over de hele linie lees en rekenvaardigheden te dalen, en geschat wordt dat 25% van de leerlingen het basisonderwijs verlaat zonder goed te kunnen lezen en schrijven (Bron: SCP). Dus ook in het voortraject gaat het een en ander fout, en er moet vanaf de basis worden ingegrepen om het niveau te verbeteren. Geraamd wordt dat iedere VSV-er de samenleving 1,8 miljoen euro kost, zodat het een kostbare geschiedenis is in geld maar vooral toch ook in sociale en persoonlijke kosten.

De budget van het Europees Sociaal Fonds (2007 tot 2013) met als motto 'Investeren in mensen' van 740 miljoen euro, hetgeen neer komt op ongeveer 106 miljoen euro per jaar is hoog, maar omdat de kosten ook hoog zijn (1,8 miljoen per VSV-er) ligt het omslagpunt (break even point) al bij $106/1,8$ miljoen = een kleine 60 personen per jaar. Hopelijk kunnen er meer dan deze 60 geholpen worden.

---

²¹ *Monitor voortijdig schoolverlaten Rotterdam.*

We zagen ook, de cijfers spreken boekdelen: de uitval in de grote steden is met 14% bijna het dubbele van die in steden met minder dan 100.000 inwoners²². De hoge uitvalcijfers in de grote steden worden voornamelijk verklaard door de uitval van deelnemers *zonder vmbo-diploma*; bij de uitval met diploma zijn de verschillen met landelijke cijfers een stuk minder groot. Anders dan in het voortgezet onderwijs is Rotterdam in het mbo de stad met het hoogste percentage voortijdig schoolverlaters, vooral als gevolg van grote aantal mbo'ers dat zonder enig diploma vertrekt. Het lijkt erop dat de uitval mede te danken is aan het feit dat leerlingen die in vmbo geen diploma hebben gehaald tot het mbo worden toegelaten. De hoge uitval uit het mbo lijkt de prijs die daar vervolgens voor wordt betaald. Deelnemers uit de dunbevolkte gebieden lopen ook in het mbo een relatief klein risico: de uitval neemt – net als in het voortgezet onderwijs – vrijwel recht evenredig toe met de mate van urbanisatie. Een andere samenhang met het voortgezet onderwijs is de hoge uitval van leerlingen uit achterstandswijken Rotterdam heeft in het voortgezet onderwijs in vergelijking met Amsterdam en Den Haag relatief goede uitvalcijfers, maar daar staat tegenover dat de uitval in het mbo aanzienlijk hoger is dan in de twee andere steden. Dit laatste is vooral een gevolg van het grotere aantal uitvallers dat drempelloos is toegelaten. Het lijkt erop dat in het Rotterdamse mbo de prijs wordt betaald voor het op ruimere schaal toelaten van vmbo-leerlingen zonder diploma. Kort een aantal feiten:

- In Rotterdam is ruim de helft van de leerlingen afkomstig uit niet westers allochtone milieus; in gemeenten tot 100.000 inwoners is dat 10%
- Er is een oververtegenwoordiging van laagopgeleide ouders
- Er is een oververtegenwoordiging van een of zelfs geen verdieners.
- Het betreft natuurlijk een sterk verstedelijkt gebied.
- Er wordt een beleid gevoerd waarbij veel meer dan gemiddeld mensen zonder afgeronde (meestal vmbo) vooropleiding worden toegelaten tot het mbo.

In onderstaande tabel wordt een nagegaan of we de sterkte van de factoren kunnen traceren voor de Rotterdams VSV-ers; een 0 betekent dat er geen verschillen bestaan met een gemiddelde, hoe meer plussen, groter de afwijking van Rotterdam tov het landelijk gemiddelde. Indien een groot aantal plussen staat bij een factor die zelf ook veel plussen heeft

---

²² CBS Statline.

dan betekent dat dat de betreffende variabele zeer sterk doorwerkt is. De gebruikte gegevens zijn uit de vorige paragraaf afkomstig.

Factor	Belang Score	
Geslacht	++	0
Herkomst: inkomen uit betaald werk of uitkering	++	++
Herkomst: geen een of twee oudergezin	++	++
Herkomst: etniciteit	+	+++
Herkomst: opleidingsniveau ouders	++	+++
Herkomst: geen, een of tweeverdiener	++	++
aanvangsniveau onderwijs	+++	++++
urbanisatiegraad	+++	+++
wijk: achterstandswijk?	+++	++
Concentratie: 'witte' of 'zwarte' school.	+	+
Schoolgrootte	0	--

Tabel 9. Analyse Rotterdamse VSV ers.

Conclusie.

Het is helder: in Rotterdam blijken de risicofactoren volop aanwezig. In veel gevallen blijkt dat Rotterdam niet echt afwijkt van de andere drie grote steden in Nederland. De enige factor die er echt uitspringt ten opzichte van het Nederlands gemiddelde maar ook tegenover de andere grote steden) is het feit dat men meer dan gemiddeld mensen toe heeft gelaten tot het MBO zonder een vmbo diploma. Dat lijkt de voornaamste reden voor het (te) grote aantal VSV-ers in de stad. Het is goed om mensen te willen helpen. Maar indien men ze van de regen in de drup helpt komen er alleen maar problemen bij. Het is noodzaak het niveau te handhaven, maar ook om het hele onderwijs vanaf de basisschool goed te bekijken en leerlingen vanaf het eerste begin de juiste competenties van het juiste niveau aan te leren en hierbij niet toe te geven: de lat ligt hoog en eronderdoor duiken is niet toegestaan. Voorts dient goed te worden gereageerd op voorspellers van VSV, zoals (vooral zwaar) spijbelen. Daarnaast moeten leerlingen te worden gestimuleerd om *niet* in te stromen in de lagere niveaus van het mbo. Of ligt er een kans voor herstel van de aloude *ambachtsschool*, en moeten we op de nostalgische toer?